

HAKEMLİ MAKALE

TÜRK MEDENİ KANUNU'NA GÖRE ÇOCUĞUN KİŞİLİĞİNİN KORUNMASI*

Dr. Remzi DEMİR**

ÖZ

Çocuğun korunmasına ilişkin Türk Medeni Kanunu'nda yer alan düzenlemeler, hem doktrin hem de uygulama bakımından önemlidir. Türk Medeni Kanunu'nda çocuğun kişivarlığının tehlikeye düşmesi durumunda, çocuk çeşitli önlemlerle korunmuştur. Çocuğun korunması yönünde alınan hukuki önlemler hukukumuzda büyük rol oynamaktadır. Hakim, çocuğun üstün yararı ilkesi gereği çocuğun kişivarlığını korumak için öncelikle çocuğun aile içinde korunması yönünde karar verecektir, ancak buna imkan kalmamışsa daha ağır önlemlere başvuracaktır. Bu önlemler, çocuğun aile yanından alınması ve başka aile veya kuruma yerleştirilmesi ve velayetin kaldırılması önlemleridir. Hakimin velayete ilişkin takdirinin oluşmasında temel ilke, çocuğun üstün yararındır. Diğer bütün ilke ve faktörler bu ilke çerçevesinde ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Türk Medeni Kanunu, çocuk, çocuğun üstün yararı, çocuğu koruma, önlemler.*

---

* Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 18.07.2019

Kabul Edildiği Tarih: 15.10.2019

** Ankara Batı Cumhuriyet Savcısı.

E-Mail: remzidemir60@hotmail.com

ORCID-ID: 0000-0001-6025-5476

PEER-REVIEWED ARTICLE

**THE PROTECTION OF THE PERSONALITY OF THE CHILD UNDER
TURKISH CIVIL CODE**

ABSTRACT

The measures protecting child in the Turkish Civil Code are important in practice and theory. Under Turkish Civil Code, the child is protected by various measures if the child's personal care is endangered. The legal measures taken for the protection of the child play a major role in our legal system. Based on child's supreme benefit principle, judge preferably will decide that the way child should be protected in the family in order to protect child's personal entity, but if there is no possibility for that, judge will resort to more severe measures. These measures include taking child from the family and placing her/his in another family or institution and removing child's guardianship. Guiding principle about creating the discretion of the judge for determining the child custody is "the best interests of the child". The other principles and factors, are considered under this principle.

Keywords : *Turkish Civil Code, Children, The best benefit of the child, Child protection, measures.*

I. GENEL OLARAK

Günümüz hukuk düzenlerinde velayet, sadece ana ve babaya aittir. Ana baba için velayet hakkı, Anayasamızda yer alan temel haklardan olmamakla beraber, bu haklardan türetilmiş bir haktır¹. Kronolojik olarak başlangıçta ana baba yararına tanınan tabii bir hak olarak görülen velayet anlayışı, çocuğu ana ve babanın hukukuna bağlı kılmıştır. Ancak ilerleyen süreçte hukuk alanında velayete yüklenen anlam bir başkasına sözünü geçirmek, onun üzerinde egemenlik ve otorite kurmak yetkisidir. Kavram olarak kökü soybağı ilişkisine dayanan ve yalnız çocukları kapsayan velayet; gerek ergin olmayan küçüklerin, gerekse ergin çocukların şahısları ve mallarının korunması konusunda ana babanın sahip oldukları tüm hak, yetki ve yükümlülükler olarak tanımlanmaktadır². Çocuğun şahıs varlığına, malvarlığına ve

¹ AKKIŞLA, Hasibe Sena : Velayetin Tevdii, Turhan Kitabevi, Ankara 2017,s. 16; KARAKAYALI, Gökhan : Velayet Hakkının Kullanımına İlişkin Hukuki Sorunlar ve Özellikle Koruyucu Aile Uygulaması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, İstanbul 2009,s. 6.

² DURAL, Mustafa / ÖĞÜZ, Tufan / GÜMÜŞ, Mustafa Alper : Türk Özel Hukuku Cilt : 3, Aile Hukuku, 14. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2019,s. 357; VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet: Türk Medeni Hukuku, Cilt 2, Aile Hukuku, İstanbul 1965,s.363; ÖZTAN, Bilge: Aile Hukuku; 5. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2004,s. 625; AKINTÜRK, Turgut / ATEŞ KARAMAN, Derya : Aile Hukuku, 12. Bası, Beta, İstanbul 2010,s. 406; USTA, Sevgi : Çocuk Hakları ve Velayet, XII Levha, İstanbul 2012,s. 10; BAKTIR ÇETİNER, Selma : “ Velayet Müessesesinin Tarihi Gelişimi Ve Hukuki Niteliği “, Prof. Dr. Şeref Aktaş'a Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi , Özel Sayı, Cilt : 19, İzmir 2017,s. 42; ÖZMEN, İsmail : Velayet Hukuku Davaları, Adalet Yayınevi, Ankara 2013,s.12; CANSEL, Erol : “Velayet Hakkı ve Kötüye Kullanılması Sebebiyle Kaldırılması”, Ankara Hukuk Fakültesi Ellinci Yıl Armağanı (1925-1975), C.I, Ankara 1977,s.137; BİRİNCİ UZUN, Tuba : “Türk Medeni Kanunu'na Göre Velayetin Kullanılması Ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada Ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velayet Modeli”, Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S.6, Ankara 2016,s.137; KAPLAN GÜLER, Beyhan : Boşanmanın Hukuki Sonuçlarında Arabuluculuk, Sümer Kitabevi, İstanbul 2014,s. 168; ÖZLÜ, Hakkı, Türk Medeni Hukukunda Velayetin Kaldırılması, Adil Yayınevi, Ankara 2002,s.17; ARAT, Ayşe : “Medeni Kanun'da Velayetin Kaldırılması Tedbiri Ve Bu Tedbirin Uygulanması”, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S.2, Aralık 2012,(Jurix, Erişim tarihi: 22.04.2019); CEYLAN, Ebru : “ TMK. M.'nda Çocuğun Korunmasıyla İlgili Güncel Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi”, Prof. Dr. Şeref Aktaş'a Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi , Özel Sayı, Cilt : 19, , İzmir 2017,s.352; ARABACI,Gülistan : “Boşanmanın Çocuklar Bakımından Sonuçları”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008,s.7; GENÇCAN, Ömer Uğur : “HMK Sonrasında Velayetin Değiştirilmesi

temsiline ilişkin hak, yetki ve ödevleri kapsayan velayet, çocuğun şahıs ve malvarlığı bakımından ana ve babaya haklar tanığı gibi, onlara bir takım yükümlülükler de getirir³.

Türk Medeni Kanun'un (buradan itibaren TMK olarak kısaltılacaktır) m. 28 hükmüne göre, kişilik çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu, ana rahminden ve bedeninden ayrılarak bağımsız, anneden ayrı bir canlı varlık olarak yaşadığı andan itibaren başlamış olur⁴. Çocukluk ise tam ve sağ doğum ile başlayıp, erginliğe erişim arasındaki dönemi kapsamakta, dolayısıyla olağan koşullarda on sekiz yaşın doldurulmasıyla bitmektedir⁵. Erginlik dönemine erişmesine kadar alınacak tüm

---

Davalarında Yargıtay Uygulaması", İzmir Barosu Dergisi, S.1, Y.80, Ocak 2015, s.143; CEYLAN, Ebru : Türk ve İsviçre Hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçları, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006,s.152; BAKTİR ÇETİNER, 2000, s.30; YAVUZ, Cevdet: Türk Medeni Hukukunda Velayetin Kaldırılması, Adil Yayınevi Ankara 2002,s. 17; AKKURT, Sinan Sami : " Çocuğun Kişiliğinin Korunması Ve Velayetin Belirlenmesinde Çocuğun Menfaati Olgusu", Prof. Dr. Rona Serozan'a Armağan, Cilt : 1, XII Levha, İstanbul 2010,s. 92; ÖZTÜRKMEN İCAN, Yeşim : Hakimın Takdir Yetkisinin Velayete İlişkin Yargıtay Karar Örnekleri Üzerinde Değerlendirilmesi,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Samsun 2015,s. 69.

³ BİRİNCİ UZUN, s.137; KARAKAYALI,s. 6; KARACA, Hilal : Türk Hukukunda Velayetin Kapsamı ve Hükümleri,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, İstanbul 2014,s. 6; AKYÜZ, Emine : "Velayet Ve Çocuğun Korunması", Prof. Dr. Ali Naim İnan'a Armağan, Seçkin Yayınevi, Ankara 2009,s. 112; ALTUNKAYA, Mehmet : "Çocuğun Mallarının Yönetimi Ve Kullanma Hakkı", Prof. Dr. Fikret Eren'e Armağan, Yetkin Yayınevi, Ankara 2006, s.113.

⁴ ÖZMEN, s.2; ÖZER TAŞKIN, Özden : Velayette Çocuğun Üstün Yararı İlkesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı , Eskişehir 2006,s. 7; İMAMOĞLU, Hülya Selma : "Çocuğun Kişiliğinin Ana Babaya Karşı Korunması", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C. LIV. S. 2, Ankara 2005,s.190; AKKURT, s. 97.

⁵ "Türk Medeni Kanunu'nda, çocuk ve küçük kavramları tanımlanmamış olmakla birlikte, çocuklarla ilgili çeşitli hükümler bulunmaktadır. Örneğin, on beş yaşını dolduran küçüğün, mahkemece ergin kılınabilmesi (madde 12); velâyet altında bulunan çocuğun yerleşim yeri (madde 21/I); evlât edinmede, ayırt etme gücüne sahip küçüğün rızasının alınması (madde 308/II); ana ve babadan her birinin, velâyeti altında bulunmayan veya kendisine bırakılmayan çocuk ile uygun kişisel ilişki kurulmasını isteme hakkı (madde 323); ergin olmayan çocuğun, ana ve babasının velâyeti altında bulunması (madde 335/I, cümle 1); çocuk malları (madde 352 vd.); ev başkanının, ev halkından olan küçüğün verdiği zararlardan sorumlu olması (madde 369) gibi." ; ŞİMŞEK, Canan: Türk Hukuku Ve Uluslararası Sözleşmeler Çerçevesinde Boşanmanın Çocuklar Yönünden Hukuki Sonuçları,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel

idari ve adli kararlarda, çocuğun bedensel, ruhsal, bilişsel ve sosyal ihtiyaçlarının, kısacası üstün yararının dikkate alınması gerekir⁶. Bu nedenle çocuğun koruma altına alınması için, yasal koşulların yanı sıra aile mahkemesi hakiminin, çocuğu koruma ilkelerini daima rehber kabul etmesi gerekir. Kanaatimizce, hakimin bir çocukmuş gibi, kendisini yargılama konusu olayın öznesi sayarak, o çocuğun neye gereksinimi olduğu hususunda yoğun bir muhakeme yapması, çocuğun üstün yarar ilkesini temin edecektir. Hakimin çocuğa bir yetişkine davranırcasına yaklaşması, kanun koyucunun iradesine uygun olmayacaktır.

II. ÇOCUĞUN KORUNMASINA İLİŞKİN İLKELER

4721 sayılı TMK. m. 346 - 349 hükümlerinde, çocuğun korunmasına dair düzenlemeler yer almaktadır.⁷ Velayet hakkının kullanılmasında, çocuğun korunmasına ait belirli ilkeler bulunmaktadır.⁸ Yargılama sırasında bu ilkelere uyulması, bir ulusun geleceği olan çocukları, insanlığa ve uygarlığa yararlı kılmının zorunluluğu olduğu kanaatindeyiz.

Hukuk Ana Bilim Dalı, İzmir 2012,s.8; CANSEL, s. 142; KAPLAN GÜLER, s.169; İMAMOĞLU, s.191; ÖZÜĞÜR, Ali İhsan : Velayet, Vesayet, Soybağı, Evlat Edinme Hukuku, Diğer Eşin Ruza ve Onamına Bağlı İşlemler, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2010,s.565; DEDE, İsmail : Çocuğun Velayet İlişkisinden Doğan Kişi Varlığı Zararlarının Tazmini, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, İstanbul 2018,s.4.

⁶ AKKIŞLA, s.12; ÖZER TAŞKIN, s.10; POLAT, Oğuz / GÜLDOĞAN, Evin : “Uzman Görüşününün Velayetin Saptanmasındaki Önemi”, TBB Dergisi, S.118, Ankara 2015,s. 245; GENÇCAN, 2015, s. 144 ; AKKURT, s.96; ELÇİN GRASSİNGER, Gülçin : “ Çocuğun Menfaati Gereği Görüşününün Alınmaması Gereken Durumlar “, Prof. Dr. Rona Serozan'a Armağan, Cilt : 1, XII Levha, İstanbul 2010, s.827.

⁷ İMAMOĞLU, s.193; AKYÜZ, 20009, s. 112; KÖKSAL, Mehmet : “ ' Çocuğun Menfaati' Konusunda Türk Alman ve İsviçre Hukuklarındaki Gelişmeler”, Medeni Kanun'un ve Borçlar Kanunu'nun 90. Yılı Uluslararası Sempozyumu, 1. Cilt, Yetkin Yayınları, Ankara 2017,s. 365; YAVUZ, s. 30.

⁸ DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 367; GENÇCAN, Ömer Uğur : Velayet Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2015, s. 379.

A. Çocuğun Üstün Yararı İlkesi

Çocuğun yararı kavramı, TMK. m. 305'de, "küçüğün yararı"; TMK. m. 346'da, çocuğun menfaati olarak ifade edilmektedir⁹. Çocuğun korunmasında en üst kural olan çocuğun yararı ilkesi, çocuğun yararının ve gelişmesinin tehlikeye düşmesini engellemeyi amaçlamaktadır¹⁰. Aile mahkemesi hakimi, çocuğun korunması için gerekli önlemleri alırken, çocuğun üstün yararını gözetecektir. Zira çocuğun korunmasındaki amaç, velinin cezalandırılması değildir¹¹. Çocuğun korunmasına yönelik önlem alan hakim, ana babanın kusurlu olup olmadığına bakmayacaktır¹².

Çocuğun yüksek yararı ilkesi, özellikle çocuğun velayetinin anneye mi babaya mı bırakılacağına karar verirken hakime yol gösterecektir. Hakim 4787 Sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'un 5'inci maddesi gereğince mahkeme bünyesinde görevli uzmanlardan görüş alabilecektir. Ayrıca tarafların da Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 293'üncü maddesi kapsamında mahkemeye uzman görüşü sunmalarına cevaz verilmiştir¹³.

Koruma önlemlerine ait davalarda, evrak üstünde karar verilemez. Mahkemece duruşma günü belirlenerek, taraflara tanıkların dinletme olanağı tanınması, ayrıca bildirilen tüm delillerin toplanarak değerlendirilmesi gerekir¹⁴. Yargıtay bir kararında çocuğun üstün yararının belirlenmesi için aile mahkemesi hakimine, olayın aydınlatılması için gösterilen tanıkları dinlemesi gerektiğine işaret

⁹ ŞİMŞEK, s. 10; ÖZER TAŞKIN, s.18; KARACA, s.66; CEYLAN, 2006, s.155; AKKURT, s. 99; ELÇİN GRASSINGER, s.823; ÖZDEMİR, Hayrunnisa / RUHİ, Ahmet Cemal : Çocuk Hukuku ve Çocuk Hakları, Onikilevha, İstanbul 2016,s.4; AKYÜZ, Emine : Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, Ankara 2000,s. 242; ÖZTÜRKMEN İCAN, s. 71.

¹⁰ AKKIŞLA, s. 29; USTA, s.93; BİRİNCİ UZUN, s.137; KARAKAYALI, s. 19; ÇELİK, Cemil : " Çocuğun Bir Aile Yanına Veya Kuruma Yerleştirilmesi ", Prof. Dr. Zahit İmre'ye Armağan, Der Yayınları,İstanbul 2009,s.40; KÖKSAL, s. 356; VELİDEDEOĞLU, s. 267.

¹¹ GENÇCAN, 2015, s. 379; DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s.367; VELİDEDEOĞLU, s. 266.

¹² GENÇCAN, 2015, s. 379; AKKURT, s. 106; VELİDEDEOĞLU, s. 267; ARAT, 2012, (E.T. 22.04.2019) .

¹³ POLAT / GÜLDOĞAN, s. 247.

¹⁴ GENÇCAN, 2015, s.164; BULUT, Harun : Velayet (Çocukla Kişisel İlişki Kurulması) Ve Nafaka Davaları, Beta, İstanbul 2007 ,s. 14.

ederek, bu durumun adil yargılama hakkını içeren hukuki dinlenilme hakkının bir gereği olduğunu belirtmiştir¹⁵. Yargıtay başka bir olayda, delil olarak dosyaya sunulan CD'nin bilirkişi aracılığıyla incelenmeksizin hüküm kurulmasını eksik inceleme saymıştır¹⁶.

Psikiyatrist, psikolog, pedagog, sosyal çalışmacı ve adli tıp uzmanı gibi uzmanların mütalaaları, mahkeme için önemli bir delil niteliğindedir¹⁷. Uzmanın soyut ve varsayımlara dayalı değerlendirmeleri, hükme esas alınamaz¹⁸. Çocuğun kendi görüşleri, onun yüksek yararını belirleyen en önemli etkidir¹⁹. Yargıtay verdiği bir kararda, çocuğun üstün yararını belirlerken çocuğun bedensel, zihinsel,

¹⁵ "Dava, velayetin anneye verilmesi talebine ilişkin olup basit yargılama usulüne tabidir. Ne var ki; mahkemece basit yargılama usulünde duruşma yapılmaksızın karar vermeye imkan tanıyan Hukuk Muhakemeleri Kanununun 320/1. maddesinin uygulanmasında hataya düşülmüştür. Şöyle ki, velayete ilişkin dava kamu düzenine ilişkin olup, re'sen araştırma ilkesi uygulanır. Taraflar dilekçelerinde tanık deliline de dayanmıştır. Velayetin düzenlenmesinde asıl olan, çocuğun üstün yararındır. Dinlenecek tanıklarla, mevcut hükümden farklı olarak çocukların üstün yararının gözetilmesini gerektirecek yeni bir durum ve olgu ortaya çıkabilir. Öyleyse, dayandıkları olgu ve vakıaları delillama konusunda taraflara imkan tanınması, "adil yargılama hakkını" içeren "hukuki dinlenilme hakkı"nın bir gereğidir (HMK.md.27.) Öyleyse, açıklanan hususlar gözetilerek mahkemece duruşma günü belirlenerek, taraflara tanıkların da dinletme imkanı tanınması, delillerinin toplanması ve tüm deliller birlikte değerlendirilip sonucuna göre karar verilmesi gerekirken; eksik inceleme ile yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirmiştir." Yargıtay 2.HD., 04.03.2014, 21470 / 4695 (Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi, Erişim tarihi: 23.09.2019).

¹⁶ "Velayetin kaldırılması davası kamu düzenini ilgilendirdiğinden; "kendiliğinden araştırma ilkesi" geçerlidir. Hakim, gerekli gördüğü takdirde, tarafların gösterdiği deliller dışında; kendisi de araştırma yapma yetkisine sahiptir. Davaya konu olan çocuğun davalı babasından fiziksel şiddet görüp görmediği hususunda, davacılarca bildirilen tanığın dinlenmesi ve dosyaya sunulan CD üzerinde uygun bir bilirkişi vasıtasıyla inceleme de yaptırıldıktan sonra uzman incelemesi de yaptırılarak, tüm delillerin hep birlikte değerlendirilmesi suretiyle gerçekleşecek sonucuna göre karar verilmesi gerekirken; eksik inceleme ve araştırma ile yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırıdır."Yargıtay 2.HD., 16.01.2013, 7084 / 597 (Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi, Erişim tarihi: 23.09.2019).

¹⁷ ÖZTAN, s.465; GENÇCAN, 2015, s. 151.

¹⁸ GENÇCAN, 2015, s.169; BULUT, s.13; ÖZTÜRK, Mehmet Atif : "Velayetin Kaldırılması", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Antalya 2009,s.32.

¹⁹ POLAT / GÜLDOĞAN, s.252; KARACA, s.101; ELÇİN GRASSİNGER, s. 833.

ruhsal, ahlaki ve toplumsal gelişiminin sağlanması amacıyla gözetilmesi gerektiğine, ana ve babanın yararlarının ise boşanmadaki kusurları, ahlaki değer yargıları, sosyal konumları gibi durumları, çocuğun üstün yararını etkilemediği ölçüde göz önünde tutulacağına isabetle işaret etmiştir²⁰.

Çocuğun üstün yararı ilkesi gereğince, koruma önlemine dair davalarda idrak çağında olması durumunda, çocuğun görüşünün alınması gerekir²¹. Üstün yararı farklı bir uygulamayı gerektiriyorsa, hakim çocuğun görüşüne itibar etmeyebilir. Kaynak İsviçre Medeni Kanunu'nun m. 314/b.1 hükmünde, çocuğun ayırtım gücünü etkileyecek küçük yaşta olması veya diğer önemli sebeplerin varlığı halinde çocuğun dinlenmeyeceği belirtilmiştir.²² Yargıtay da, çocukların kendi menfaatlerine uygun düşmeyen görüşlerinin bağlayıcılığının bulunmadığına isabetle hükmetmiştir²³.

²⁰ "Velayet düzenlemesi yapılırken; göz önünde tutulması gereken temel ilke, çocuğun "üstün yararı" (Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme m.3; Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi m. 1; TMK. m. 339/1. 343/1. 346/1; Çocuk Koruma Kanunu m. 4/b) dir. Çocuğun üstün yararını belirlerken; onun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve toplumsal gelişiminin sağlanması amacıyla gözetilmesi gereklidir. Ana ve babanın yararları; boşanmadaki kusurları, ahlaki değer yargıları, sosyal konumları gibi durumları, çocuğun üstün yararını etkilemediği ölçüde göz önünde tutulur. Davacı-davalı annenin ortak çocuk .....'ye kötü davrandığı iddiası karşısında mahkemece, velayet konusunda uzman bilirkişiden sosyal inceleme raporu alınarak ve idrak çağında bulunan 2010 doğumlu müşterek çocuk ....'nin velayeti konusunda, görüşü alınıp deliller hep birlikte değerlendirilmek suretiyle düzenleme yapılması gerekirken, yazılı şekilde eksik inceleme ile hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır. Ne var ki, bu husus ilk inceleme sırasında gözden kaçırıldığından, davalı-davacı erkeğin karar düzeltme isteğinin kabulüne, Dairemizin 29.05.2018 tarihli, 2016/24338 Esas 2018/6891 Karar sayılı kısmen onama ilamının velayet yönünden kaldırılmasına, hükmün açıklanan sebeple velayet yönünden bozulmasına karar vermek gerekmiştir." Yargıtay 2.HD., 18.02.2019, 7533 /1241 (Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi, Erişim tarihi: 23.09.2019).

²¹ ÖZTAN, s.468; İMAMOĞLU, s.192; GENÇCAN, 2015, s.172; AKYÜZ, 2009, s.117; ELÇİN GRASSİNGER, s. 838; KÖKSAL, s. 364; ÖZTÜRKMEN İCAN, s.74.

²² ELÇİN GRASSİNGER, s. 841.

²³ "Mahkemece, tarafların müşterek çocukları 2001 doğumlu İrem, 2004 doğumlu ...., 2006 doğumlu ...'nın velayeti, babanın yanında kalmak istediklerini beyan ettikleri gerekçesi ile davalı babaya bırakılmıştır. Velayet kamu düzenine ilişkin olup, re'sen araştırma ilkesi geçerlidir. Bu nedenle yargılama sırasında meydana gelen gelişmelerin bile göz önünde tutulması gerekir. Velayet hususu, çocukları ilgilendiren konuların en başında gelir. Somut olayda velayet hakkı kendisine bırakılan baba, kendisinin 22 yıldır esrar kullandığını beyan etmiştir. Her ne kadar ortak çocuklar mahkemede babaları

Kanaatimizce, hakimin çocuğu uzman bilirkişi refakatinde, bizzat dinlemesi zorunluluktur. Hakim, başvurduğu uzman bilirkişinin görüşleri ile birlikte çocuğun beyanlarını, çocuğun üstün yararına uygun biçimde değerlendirmelidir. Çocuğun kendisini rahatça ifade edebilmesi için, hakimin gerekirse çocuğun ebeveynini duruşma salonuna almaması ya da çocuğun uzman bilirkişinin kişiliğinden veya davranışlarından hoşnut olmadığını anlaması durumunda başka bir uzman bilirkişi tayin etmesi gerekir. Kaldı ki, bir davanın en iyi bilirkişisi hakimdir.

B. Eksikliği Giderme İlkesi

Çocuğu koruma önlemlerinin , ana babanın hali hazırdaki yeteneklerini tamamlaması, ana babadaki eksikliği dengelemesi gerekir²⁴. Hakim çocuğun korunmasında oluşan eksikliği, önlem alınmaksızın başka bir yoldan giderebiliyorsa eksikliğin giderilmesi ilkesini uygulamalıdır²⁵. Öğretide bu ilkeyi tamamlayıcı olma ilkesi olarak adlandıran bir görüşe göre, koruma önlemleri ana babanın yeteneklerini tamamlar ve eksikliğini dengeler. Ana babadan birinin çocuğun eğitiminde ihmalkar davranmasına karşın, diğerinin yetenek ve becerileri, onun eksikliklerini giderirse önlem alınmasına gerek kalmaz²⁶. Yargıtay bir kararında, anne ve babasında doğuştan hafif zekâ geriliği bulunduğu sosyal inceleme raporu ile belirlenen çocuğa danışman atanmasının yeterli olmayacağı gerekçesiyle, başka bir koruma önlemine hükmedilmesi gerektiğini belirtmiştir²⁷.

---

ile kalmayı istediklerini bildirmişler ise de, çocukların menfaatine uygun düşmeyen görüşüne itibar edilemez. Velayet düzenlemesi yapılırken; göz önünde tutulması gereken temel ilke, çocuğun üstün yararadır." Yargıtay 2.HD., 26.09.2018, 4740 / 10168 (Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi, Erişim tarihi: 23.09.2019).

²⁴ İMAMOĞLU, s. 195.

²⁵ GENÇCAN, 2015, s. 380.

²⁶ AKYÜZ, 2009, s. 135.

²⁷ "Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere, çocuk yetiştirme konusunda çocuklara eğitim ve gelişmeleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol gösterme amacıyla başvurulmuş bir tedbirdir . Küçüğün, anne ve babasında doğuştan hafif zeka geriliği (hafif mental retardasyon) bulunduğu sosyal inceleme raporu ile belirlendiğine göre, danışmanlık tedbirinin

Daha dar önlemlerin alınması yoluyla, mevcut tehlike önlenabiliyorsa, çocuğun ana ve babadan alınmamasına hükmedilmelidir. Bu nedenle, çocuğun ana ve babadan alınması, ana baba yanında kalarak korunmasının sağlanamadığı hallerde başvurulmuş ikincil bir önlem olmalıdır. Bu husus hakim tarafından mutlaka araştırılmalıdır²⁸. Yargıtay çocuğun korunması için değişik olasılıkların değerlendirilmesinin, çocuğun üstün yararına uygun olacağına hükmetmiştir²⁹. Kanaatimizce, isabet bulunan Yargıtay kararında belirtilen değişik olasılıkların masraflı ya da zahmetli olup olmadığından ziyade, çocuğun üstün yararına hizmet etmesi gerekir. Anayasa'nın 2. maddesinde devletimizin sosyal hukuk devleti olduğu belirtildiği için, çocuğun üstün yararı için yapılacak maddi harcamaların; ana babaya, devlete veya çocuktan sorumlu kamu kurumlarına yükletilmesi, insan haklarına saygılı sosyal devlet ilkesiyle de uyumludur.

C. Denklik İlkesi

Çocuğa yönelik korunma önlemlerine hükmedecek hakimin, alınacak önlemlerde amaç ile önlemin niteliği arasında denk bir tartım yapmalıdır. Hakimin basit koruma önlemlerine hükmederek çocuğun korunmasına karar vereceği hallerde, çocuğun yerleştirilmesi ya da velayetin kaldırılması gibi nitelik önlemlere

---

uygulanmasından bir sonuç alınmayacağı açıktır. Böyle bir durumda yasada gösterilen diğer tedbir veya tedbirlerden uygun olanına karar verilmesi gerekir. Bu husus nazara alınmadan ana ve babaya danışmanlık tedbiri uygulanmasına karar verilmesi de doğru bulunmamıştır.” Yargıtay 2.HD., 12.11.2013, 7196 / 26047 (Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi, Erişim tarihi: 23.09.2019).

²⁸ ŞİMŞEK, s. 106; AKYÜZ, 2009, s.114.

²⁹ “Mahkemece alınan sosyal inceleme raporunda velayetleri anneye bırakılan 2000 doğumlu .....'nın babayı istediği, 2005 doğumlu .....'ın ise abisi ile birlikte olmak istediğini söylediği anlaşılmaktadır. Sosyal inceleme raporunda çocukların baba yanında kaldıkları ve annelerinin kendilerine kötü davrandığını beyan ettikleri belirtilmiştir. Mahkemece büyük çocuk .....'nın tercihi de nazara alınarak çocukların üstün yararı gereği velayetinin babaya verilmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırıdır.” Yargıtay 2.HD., 11.03.2013 , 20258 / 6337 (Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi, Erişim tarihi: 23.09.2019).

karar vermesini denklik ilkesi engeller³⁰. Bu kuralın ihlal edilmesi, çocuğun yararını tehlikeye sokar³¹.

Hakimin hükmettiği koruma önlemleri, ana baba ile çocuk arasındaki ilişkileri bozucu etki oluşturmamalıdır. Tehlikenin sebep olduğu duruma göre velayet olabildiğince az, fakat gerektiği takdirde de çok sınırlandırılmamalıdır. Hakimin müdahalesi için, ana babanın kusuru şart değildir. Ancak koruma önlemlerinin seçiminde ve uygulanmasında ana babanın tutum ve davranışları nazara alınır³².

Çocuğun velayetinin kaldırılmasında, aile yanına veya kuruma yerleştirilmesinde, çocuk anne veya babadan ayrılmakla duygusal ve başka bakımlardan zarara uğradığı için çocuğun güvenliği tam olarak korunamaz. Bu nedenle çocuğun güvenliğine en uygun karar vermek durumunda olan hakim, çocuk için en az zararlı olan çözümü tercih etmelidir. Çocuğun akli, bedensel ve ruhsal güvenliği, tıp ve beslenme biliminin verilerine, psikoloji, sosyoloji ve sosyal hizmet araştırmalarına göre değerlendirilmelidir. Bu hususta toplumdaki yerleşik kanaatlerin ve davranış örneklerinin en az ölçüde dikkate alınmasını öneren görüşe³³ katılmıyoruz.

Kanaatimizce, soyut yasal düzenlemelerin somut davaya uygulanması sırasında, ülkemizin sosyal, kültürel ve ekonomik durumunun nazara alınması gerekir. Örneğin, çocuğun alkollü bir ortamda eğlenmesi bazı ülkelerde normal karşılanabilir. Ancak uygar ve demokratik toplumlarda, alkolün kendisinin veya ortamının çocuğa vereceği zarar tartışma konusu bile yapılmamaktadır. Bu nedenle, çocuğun üstün yarar ilkesi gereğince verilecek kararlar, çağdaş değer yargılarına aykırı olmamalıdır.

³⁰ GENÇCAN, 2015, s. 380; BİRİNCİ UZUN, s.145; KAPLAN GÜLER, s.179; ÖZTÜRK, s. 23.

³¹ ÖZER TAŞKIN, s.66; İMAMOĞLU, s.195; ÇELİK, s.41; AKYÜZ, 2000, s. 82; YAVUZ, s.80.

³² AKYÜZ, 2009, s. 136.

³³ ARABACI, s.13; AKYÜZ, 2000, s. 84.

D. Zorunlu Kalma İlkesi

Çocuğun korunmasına ilişkin ilkelerden bir diğeri, zorunlu kalma ilkesidir. Örneğin, velayet hakkına müdahale oluşturan velayetin kaldırılmasına, zorunlu kalınmadıkça hükmedilmez. Velayet hukukunda çocuğun korunmasına yönelik bu ilke zorunlu kalma ilkesi olarak adlandırılır³⁴. Velayetin kaldırılmasında ya da aile yanına yerleştirilmede çocuklar ailenin parçalandığı hissini daha fazla yaşayacağından bu durum çocuğun ruh sağlığı açısından riskli bir durumdur. Ayrıca ana baba ortamından farklı koşullarda yetişen çocukların birbirleriyle iletişimlerinin sınırlanması ve dolayısıyla çocukların birbirlerine karşı yabancılaşmalarını yaşamaları çocukların psikik dünyalarında giderilmesi olanaksız zararlara yol açabilir. Anne ya da babasından ayrılacak olan bir çocuğun yaşayabileceği travmanın etkisi derinleşecektir³⁵.

Yargıtay verdiği bir kararda, annenin güven sarsıcı davranışlarının bulunması halinde bile zorunlu kalınmadıkça velayetin kaldırılmamasını, çocuğun görüşüne değer verilerek üstün yararının sağlanmasına hükmetmiştir³⁶. Hakimin nitelikli koruma önlemlerinden olan velayetin kaldırılmasına karar vermesini, her somut olaya göre değerlendirmesi gerektiğine de örnek oluşturan bu kararda isabet bulunmaktadır. Kanaatimizce, böyle bir durumda, ağır olan velayetin kaldırılması yerine, diğer koruma önlemlerine hükmedilmesinde fayda görmekteyiz.

³⁴ GENÇCAN, 2015, s. 381; ÖZTAN, s. 468.

³⁵ POLAT / GÜLDOĞAN, s.251.

³⁶ "Mahkemece, tarafların ortak çocuğu 2001 doğumlu .....'in velayet hakkı, annenin yaşam tarzının çocuğu olumsuz etkileyeceği gerekçesiyle davacı babaya verilmiştir. Yaşı itibariyle velayet konusunda görüş ve düşüncesini açıklama olgunluğuna eriştiği anlaşılan müşterek çocuk anne ile birlikte yaşamak istediğini beyan etmiştir. Annenin güven sarsıcı davranışlarının bulunması tek başına velayetin kendisine verilmesine engel teşkil etmez. Velayet düzenlemesinde asıl olan küçüğün üstün yarardır. Bu nedenle müşterek çocuğun velayetinin anneye verilmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiştir." Yargıtay 2.HD., 16.05.2013, 582 / 14018 (Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi, Erişim tarihi: 23.09.2019).

E. Gelişimini Engellememe İlkesi

Koruma önlemi çocuğun bedeni, fikri ve ahlaki gelişimini etkilememelidir³⁷. Çocuğun korunmasında amaç, asla velinin cezalandırılması değildir³⁸. Hakimin vereceği kararın çocuğa zarar vermesi bir yana, onun gelişimini sürdürerek topluma ve ulusa yararlı bir fert olmasını temin etmesi gerekir. Bu nedenle sadece koruma önleminin tespit anındaki koşullarının değil gelecekteki durumun da değerlendirilmesi, çocuğun kısa, orta ve uzun süreçteki yararının da gözetilmesi gerekir. Hatta hakim kararını verirken, çocuğun günün birinde yetişkin bir insan olarak geriye dönüp baktığında, çocuğun verilmiş karardan dolayı gelişiminin olumlu yönde temin edildiğini de düşünmesi gerekir³⁹.

Gerçekten de, anne ile çocuk ilişkisinin çocuğun stresle başa çıkma yöntemlerini, kişilik gelişimi ve ruh sağlığını etkilediği aşıkardır. Anne çocuk bağlılığında yaşanan sorunların çocukta mental hastalıklara yol açma riskinin yüksek olduğu düşünüldüğünde, ilerleyen yaşlarda çocuğun anneye olan gereksinimi azalmaktadır. Bu nedenle diğer koşulların uygun olması durumunda velayet tek başına baba tarafından yerine getirilebilir. Bu konuda kesin gelişimsel aşamalardan söz etmenin doğru olmayıp her çocuğun kendi gelişiminin dikkate alınmasını öneren görüşte⁴⁰ isabet bulunmaktadır. Kaldı ki çocuğun yararı, belirli bir durumda, onun en ileri düzeyde gelişim ve korunmasının sağlanmasını içerir. Bu gelişim ve korunmanın , çocuğun kişiliğinin fiziksel, zihinsel, psikolojik, sağlık, sosyo-ekonomik ve hukuksal olmak üzere tüm yönlerini kapsamalıdır⁴¹.

³⁷ İMAMOĞLU, s.195.

³⁸ GENÇCAN, 2015, s. 379; KARACA, s.99.

³⁹ ÖZER TAŞKIN, s.23; ÖZTAN, s.630; ÇELİK, s.40.

⁴⁰ POLAT / GÜLDOĞAN, s. 249.

⁴¹ ARABACI, s.15; AKYÜZ, 2009, s.136; CEYLAN, 2006,s.152; ELÇİN GRASSİNGER, s. 833; AKYÜZ, 2000, s. 242.

Yargıtay bir kararında, davacı annenin velayete engel psikiyatrik bir hastalığının bulunup bulunmadığı konusunda sağlık kurulu raporu alındıktan sonra sosyal inceleme raporu aldırılmamasını bozma sebebi yapmıştır⁴². Kanaatimizce, bu kararda çocuğun gelişiminin engellenmemesi ve sağlığının korunması için doğru bir tutum sergilemiştir.

III. ÇOCUĞUN KORUNMASINA İLİŞKİN ÖNLEMLER

Hukukumuzda, çocuğun korunmasında alınan önlemler; basit ve nitelikli koruma önlemleri olmak üzere ikiye ayrılır. Nitelikli koruma önlemleri de çocuğun yerleştirilmesi ve velayetin kaldırılması şeklinde olur⁴³. Hakim, denklik ilkesi gereğince, daha dar bir koruma önlemi varken daha geniş bir koruma önlemine karar veremez⁴⁴.

A. BASİT KORUMA ÖNLEMİ

TMK. m. 346 hükmünde yer alan basit koruma önlemlerini, hakim kendiliğinden alabileceği gibi, ana ile babanın, çocuğun ve her ilgilinin istemde

---

⁴² “Mahkemece alınan 22.10.2015 tarihli sosyal inceleme raporunda, davalı babanın anne hakkındaki iddiaları doğrultusunda davacı annenin velayete engel psikiyatrik bir hastalığının bulunup bulunmadığı konusunda sağlık kurulu raporu alındıktan sonra görüş bildirilebileceği belirtilmiş, davacı anne hakkında düzenlenen 02.03.2016 tarihli sağlık kurulu raporunda ise davacı annenin velayeti üstlenmesine engel halinin bulunmadığı rapor edildiği halde, mahkemece yeniden sosyal inceleme raporu alınmadan ortak çocuğun velayeti, çocuğun cinsiyeti, eğitimi, alıştığı ortam ile tarafların tutum ve davranışlarının dikkate alındığı belirtilerek davalı babaya bırakılmıştır....Bu sebeplerle ortak çocuğun inceleme tarihi itibarıyla idrak çağına ulaştığı da dikkate alınarak bizzat ya da istinabe yoluyla; eğitim, kültür, yaşam olanakları bakımından nerede yaşamak istediği konusunda bilgilendirilerek, velayet hakkındaki tercihinin hakim tarafından kendisinden sorulması ve yeniden psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı niteliğindeki uzman veya uzmanlardan ortak çocuğun anne ve baba yanındaki barınma ve yaşama koşullarını da değerlendirilip içerikte sosyal inceleme raporu alınması ve dosyadaki tüm deliller birlikte değerlendirilip, ebeveynlerinden hangisi yanında kalmasının ortak çocuğun menfaatine olacağı tespit edilip, sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, eksik inceleme ile yazılı şekilde hüküm kurulması isabetli bulunmamış, bozmayı gerektirmiştir.” Yargıtay 2.HD., 15.10.2018, 24969 /10946 (Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi, Erişim tarihi: 23.09.2019).

⁴³ AKINTÜRK / ATEŞ KARAMAN, s.435; AKKURT, s. 117.

⁴⁴ DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s.367; GENÇCAN, 2015, s. 385; ÇELİK, s.41; AKYÜZ, 2009, s. 136.

bulunması mümkündür⁴⁵. Bu kapsamda çocuğun yararının tehlikede olduğunu düşünen öğretmen, komşu, doktor, hakim gibi kişilerin talepte bulunma hakkı vardır.⁴⁶ Kamu düzenini ilgilendiren velayet ile ilgili bir hususta hakim, çocuğu korumasız bırakamaz⁴⁷.

Yargıtay verdiği bir kararda, velayetin kamu düzenine ilişkin olup, re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğunu belirtmiştir. Kanaatimizce, yargılama sırasında meydana gelen gelişmelerin bile göz önünde tutularak, tarafların davayı kabulünün de tek başına hukuki sonuç doğurmayacağı vurgulanan bu karar, kanun koyucunun amacına uygundur⁴⁸.

1. Koşulları

Aile mahkemesi hakiminin çocuğun basit korunmasına karar verebilmesi için belirli koşulların gerçekleşmesi gerekir. TMK. m. 346 hükmüne göre, çocuğun

---

⁴⁵ AKINTÜRK / ATEŞ KARAMAN, s.436; ÖZÜĞÜR, s.596; ARAT, 2012, (Erişim tarihi: 22.04.2019).

⁴⁶ KARACA, s. 103; İMAMOĞLU, s.195; CEYLAN, 2006, s. 353; ÇELİK, s.48; YAVUZ, s.141.

⁴⁷ USTA, s.165; GENÇCAN, 2015, s. 385; ÖZMEN, s.13; ŞİMŞEK, s. 72; KAPLAN GÜLER, s.177; KARAKAYALI, s. 34; KARACA, s.9; ÇELİK, s.48; AKYÜZ, 2009, s.115; ÖZDEMİR / RUHİ, s. 4; KÖKSAL, s. 365.

⁴⁸ “ Velayet düzenlemesi kamu düzenine ilişkin olup, re'sen araştırma ilkesi geçerlidir. Bu nedenle yargılama sırasında meydana gelen gelişmelerin bile göz önünde tutulması gerekir. Tarafların davayı kabulü de tek başına hukuki sonuç doğurmaz. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 12. ve Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinin 3. ve 6. maddeleri idrak çağındaki çocukların kendilerini ilgilendiren konularda görüşünün alınması ve görüşlerine gereken önemin verilmesini öngörmektedir. Çocuğun üstün yararı gerektirdiği takdirde, görüşlerinin aksine karar verilmesi mümkündür. Bu sebeple, inceleme tarihi itibariyle idrak çağında bulunan çocuğun velayet konusundaki görüşü alınarak, 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanununun 5. maddesi gereğince, psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacıdan oluşan uzmanlardan babanın yaşadığı yerde de inceleme ve rapor istenilip; ve gerekirse annenin yaşadığı yerde de yeniden uzman raporu alınarak, tüm deliller hep birlikte değerlendirilip, velayet konusunda bir karar verilmesi gerekirken; bu hususta eksik incelemeyle hüküm tesisi usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirmiştir.” Yargıtay 2.HD., 04.02.2019, 5888 /475 (Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi, Erişim tarihi: 23.09.2019).

menfaati ve gelişmesi tehlikeye düştüğü takdirde, ana ve baba duruma çare bulamaz veya buna güçleri yetmezse hâkim, çocuğun korunması için uygun önlemleri alır⁴⁹.

a. Çocuğun Menfaati ve Gelişimi Tehlikeye Düşmüş Olmalıdır

TMK. m. 346 hükmünde, menfaati ve gelişmesi tehlikeye düşen çocuğun bu tehlikeden kurtulması için hâkimin çocuğun korunması için uygun önlemlere hükmedeceği belirtilmiştir⁵⁰. Çocuğun içinde bulunduğu ortama göre çocuğun yararının zedelenebileceğine dair olası bir halin bulunması da, çocuğun yararına bir tehdit oluşturabilir. Koruma önlemlerine başvurabilmek için bu olasılığın gerçekleşmesinin gerekmediği gibi, tehlikenin sebebinin de önemi bulunmamaktadır⁵¹. Tehlikeli durumun ağır olması gerekmemektedir. Tehlike hafif olsa bile, oluşabilecek zararın gelecekte artacağından ve normal koşullara göre ana babanın böyle bir zararın sonuçlarını kaldıramayacağından endişe edilmesi yeterli gerektir⁵².

Emredici nitelikteki bu hükmün hakim tarafından res'en uygulanacağını belirten düşüncede isabet bulunmaktadır. Bu düşünceye göre, hakimin müdahalesi için çocuğun korunmasını gerektiren somut durumun varlığı veya ciddi bir şüphenin varlığı halinde koruma önlemi uygulanmalıdır⁵³. Ana babanın çocuğa karşı merhametsizce davranışı, çocuğun önünde cinsel ilişkide bulunulması, duygusuz davranışları, öğrenme güçlüğü ya da hastalığı olan çocukla yeterince ilgilenilmemesi, özürlü çocuğa uygun eğitim verilmemesi, kumarbazlık, ana babanın ahlaki açıdan tutarsız davranışları çocuğun korunmasını gerektirir⁵⁴.

⁴⁹ ÖZER TAŞKIN, s.66; KARACA, s. 100; ÖZUĞUR, s.596; ARAT, 2012, (Erişim tarihi: 22.04.2019).

⁵⁰ GENÇCAN, 2015, s. 386; CEYLAN, 2017, s.354; AKINTÜRK / ATEŞ KARAMAN, s.435; ÖZTÜRK, s.23.

⁵¹ İMAMOĞLU, s.196.

⁵² ÇELİK, s.43; AKYÜZ, 2009, s.140; ÖZDEMİR / RUHİ, s. 4.

⁵³ USTA, s.166; ÇELİK, s.51; AKINTÜRK / ATEŞ KARAMAN, s.437.

⁵⁴ İMAMOĞLU, s.196; YAVUZ, s.75; ÖZTÜRK, s. 37.

Kanaatimizce, hakim çocuğun menfaatinin ve gelişiminin tehlikeye düşmesi koşulunu, çocuğun halen ve gelecekte sağlıklı ve bilinçli bir yurttaş olmasının önündeki engeller olarak yorumlamalıdır. Çocuğun üstün yararı, çocuğun fiziksel, ruhsal, kültürel ve sosyal yönden kendisini tamamlayan bir çocukluk yaşamasını gerektirir.

b. Ana ve Baba, Tehlikeye Çare Bulamamış Olmalıdır

Çocuğun menfaati ve gelişmesi tehlikeye düşen hallerde, ana ve babanın çare bulamaması durumunda hakim basit koruma önlemlerini alır⁵⁵. Hakim, her olayı somut koşullarına göre değerlendirirken, ana baba ile çocuğun içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve kültürel ortamı, çocuğun üstün yararı ışığında yorumlamalıdır⁵⁶. Ana babanın maddi durumunun geçici olarak zayıflaması, sürekli olmayan hastalıklar gibi durumlar, çaresizlik olarak sayılamaz. Ana ve babanın tehlikeye çare bulamaması halinde, hakim, çocuğun üstün yararını düşünerek gerekli koruma önlemine hükmeder.

c. Ana ve Babanın Tehlikeyi Bertaraf Etmeye Güçleri Yetmemiş Olmalıdır

Ana ve babanın, çocuklarının içine düştüğü durumdan kurtulması için çare bulsalar bile, elverişli ortamı hazırlamaya güçleri yetmiyorsa, hakim tarafından basit koruma önlemine karar verilir⁵⁷. Kanaatimizce, karşılaşılan probleme bulunan çarenin uygulanması için, ana babanın ekonomik gücü ya da eğitim durumu yeterli olmayabilir. Böyle bir durumda, çocuk hakkında koruma önlemi uygulayan hakim, gerekli ortamı hazırlamak için ilgili kurum ya da kişilere emir verebilecektir.

2- Konusu

TMK. m. 346 hükmüne göre, çocuğun ailesinden alınmasını gerektirecek daha ağır haller oluşmadan çocuğun menfaati veya gelişimi tehlikeye düşerse ve ana

⁵⁵ GENÇCAN, 2015, s. 386; İMAMOĞLU, s.196.

⁵⁶ ÖZTAN, s.648, AKKURT, s. 115; ÖZTÜRKMEN İCAN, s. 85.

⁵⁷ DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s.367; GENÇCAN, 2015, s. 386.

baba bu duruma çare bulamaz veya gücü yetmezse, hakim basit koruma önlemi olarak uygun gördüğü her türlü önlemi alır⁵⁸. Çocuğun menfaati ve gelişiminin tehlikeye düşmesinin, özellikle ana babanın kusurundan kaynaklanmadığı hallerde, ana babanın yetersiz veya güçlerinin yetmediği konularda, çocuğun korunmasını gerektiren durumun ortadan kalkmasını temin etmek üzere, hakim ana babaya uyunda bulunması, talimat vermesi, danışmanlık, eğitim, sağlık ve sosyal yardım önlemlerine hükmetmesi gerekir⁵⁹.

Hakim, alacağı önlemi belirlerken, TMK. m. 4 hükmüne göre, her somut olayın kendisine özgü özelliklerine göre hareket ederek, yargılama konusu somut olay karşısında kesin sonuca ulaşılmasını sağlayacak bir önlemin alınmasına karar verir⁶⁰. TMK. m. 346 hükmü uyarınca önlem alacak hakim, bu kanunun yanı sıra çocuğun korunmasına ilişkin ulusal ve uluslararası düzenlemelerden de faydalanır⁶¹. Yargıtay, bu hususa işaret eden yerel mahkeme kararını onamakla, uluslar arası sözleşmelerin kanun hükmünde olduğunu belirten Anayasa'nın 90/5 maddesine olan duyarlılığını bir kez daha göstermiştir⁶². Kanaatimizce, küreselleşen dünyanın bilimsel ve teknolojik alanındaki gelişmelerle neredeyse küçük bir köy haline gelmesi, hakim uluslararası mahkeme kararlarını ya da karşılaştırmalı hukuktaki uygulamaları da takip etmesini zorunlu kılmaktadır.

Hakimin özellikle, ana veya babaya belirli tarzda davranışta bulunma veya belirli davranışlardan kaçınma yönünde talimat vermesi basit koruma önleminin

⁵⁸ ÖZMEN, s.113; AKINTÜRK / ATEŞ KARAMAN, s.437.

⁵⁹ USTA, s.166; KARAKAYALI, s. 35; CEYLAN, 2017, s.356; AKYÜZ, 2009, s.137.

⁶⁰ DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s.367; ÖZMEN, s.291; KARACA, s.101; ÖZTAN, s.648; GENÇCAN, 2015, s.155.

⁶¹ GÖRGEÇ, Başak : "TMK. M.'nda Velayet Hükümleri Ve Özellikle Çocuğun Korunması", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011, s.98.

⁶² "Velayet hakkının düzenlenmesinde asıl olan küçüklerin sağlık, eğitim ve ahlak bakımından yararlarıdır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12. maddesi, Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin 3 ve 6. maddeleri ile TMK. M. md. 335 vd. maddeleri dikkate alınmalıdır." Yargıtay 2.HD.,17.12.2018, 1519 / 14688 (Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi, Erişim tarihi: 23.09.2019).

konusunu oluşturmaktadır⁶³. TMK. m. 346 hükmü kapsamında, hakim tarafından önlem alınmış olması, anne ve babanın velayet hakkından doğan yetkilerine ve görevlerine engel olmaz. Diğer bir ifade ile, hakim tarafından alınmış olan önlemin varlığı, ana ve babanın velayet hakkını etkilemez, anne ve baba velayet hakkından doğan yetkilerini kullanmaya ve görevlerini yerine getirmeye devam ederler⁶⁴. Kanaatimizce, çocuğun korunması önlemlerinin, ana baba için bir ceza olmaması ve çocuğun ana baba şefkatinden mahrum kalmaması sebebiyle bu düzenleme kanun koyucunun iradesinin yanı sıra hukuk siyasetine de uygundur.

B. NİTELİKLİ KORUMA ÖNLEMLERİ

Çocuğun korunmasına yönelik zorunlu kalma ilkesinin gereği olarak basit önlemlerin yetersiz kaldığı hallerde hakim nitelikli önlemler almak mecburiyetindedir. Nitelik önlemler ise çocuğun bir aile yanına ya da kuruma yerleştirme ve velayetin kaldırılmasıdır. Nitelikli önlemlerin alınması için çocuğun evlilik içi ya da evlilik dışı olmasının önemi bulunmamaktadır⁶⁵.

1. Çocuğun Yerleştirilmesi

TMK. m. 347/1 hükmünde, çocukların yerleştirilmesi düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, çocuğun bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunur veya çocuk manen terk edilmiş hâlde kalırsa hakim, çocuğu ana ve babadan alarak bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirebilir⁶⁶. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise, çocuğun, aile içinde kalmasının, ailenin huzurunu, onlardan katlanmaları beklenemeyecek derecede bozması ve durumun gereklerine göre başka çare de kalmaması halinde, ana ve baba veya çocuğun istemi üzerine, hakim, çocuğun ana

⁶³ DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s.367.

⁶⁴ GÖRGEÇ, s. 98.

⁶⁵ GENÇCAN, 2015, s. 387; İMAMOĞLU, s.197; CEYLAN, 2017, s. 356.

⁶⁶ DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s.368; ÖZMEN, s. 292, AKINTÜRK / ATEŞ KARAMAN, s.437; AKKURT, s.100; ÖZTÜRK, s.24.

ve babadan alınarak, bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirilmesine karar vermesini mümkün kılmaktadır⁶⁷.

TMK. m.347 hükmü, çocuğun nitelikli korunmasına ilişkin özel bir hükümdür. Çocuğun ana ve babadan alınarak bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirilmesi halinde, ana ve babanın velayet hakkı devam edecektir. Hatta çocuğun yerleşim yeri ana ve babasının yerleşim yerinden farklı olsa da, çocuğun ana ve babadan alınarak bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirilmesi halinde, ana ve baba velayet hakkından doğan diğer hakları birlikte kullanırlar⁶⁸.

Çocuğun manevi veya ruhsal açıdan anormal davranışlarda bulunmasında, çocuğun toplumdaki kopmuş ve bu nedenle kişiliği yeterince gelişmiyorsa, çalışmaktan veya okuldan kaçıyor, arkadaşları ile ilişki kuramıyorsa, suça yatkınsa, çocuğun manen terk edildiği sonucuna varılacaktır⁶⁹. Çocuğun başı boş bırakılarak serseri bir hayat tarzına sahip olmasına, ahlak ve sağlık yönünden olumsuzluklara düşürülmesine sebep olunması durumlarında da hakim, TMK. m. 347 hükmünde yer alan nitelikli koruma hallerinden birisine hükmetmelidir. Örneğin çocuğun fuhşa sürüklenmesi, uyuşturucu madde dağıtımının yaptırılması halleri çocuğun ana babanın yanından alınarak bir kuruma ya da bir aile yanına yerleştirilmesini gerektiren hallere birer örnektir⁷⁰.

a. Aile Yanına Yerleştirme

Çocuğun ailesinin yanında kalması, ailenin huzurunu onlardan katlanmaları beklenmeyecek derecede bozuyorsa ve durumun gereklerine göre başka çare de yoksa hakim, çocuğu ana ve babasından alarak başka bir aile yanına yerleştirir. Nafakaya ait hükümler saklı kalmak şartıyla, ana ve baba ile çocuğun ödeme gücü yoksa gerekli masraflar devletçe karşılanır⁷¹. Hakim, çocuğun zihinsel ve bedensel

⁶⁷ İMAMOĞLU, s.198; ÖZUĞUR, s. 597; ARAT, 2012, (Erişim tarihi: 22.04.2019).

⁶⁸ BİRİNCİ UZUN, s.145; ÖZER TAŞKIN, s 70; KARAKAYA, s. 66; ÖZTÜRK, s.26.

⁶⁹ ŞİMŞEK, s. 106; ÇELİK, s.47; AKYÜZ, 2009, s.142.

⁷⁰ ÖZMEN, s.292.

⁷¹ GENÇCAN, 2015, s. 389; KARAKAYA, s.53; ÇELİK, s.56.

gelişiminin tehlikede olması, çocuğun manen terk edilmiş olması veya çocuğun aile yanında kalmasının hem çocuktan hem de anne ve babadan beklenemeyecek şekilde katlanılmaz olması hallerinde, çocuğun menfaatini korumak amacıyla çocuğun anne ve babasından alınıp bir ailenin yanına yerleştirilmesine karar verebilir⁷².

Hakim, çocuğun akrabaları veya yakınları arasında onun gelişimi açısından uygun olduğunu düşündüğü bir ailenin yanına yerleştirebileceği gibi, koruyucu aile yanına yerleştirmesi de olanaklıdır. Çocuğun menfaatinin korunması gereği, çocuğun mümkün olduğu sürece tanıdığı bir ailenin yanına yerleştirilmesini gerekli kılar. Çocuğun akrabaları arasında veya aile yakınları arasında çocuğun yanında kalması uygun düşecek bir ailenin bulunmaması halinde çocuğun koruyucu aile ya da kuruma yerleştirilmesi zorunludur⁷³. Çocuk başka bir ailenin yanında ne kadar iyi koşullarda yetiştirilirse yetiştirilsin, kendi ailesinin yanında olmanın verdiği huzuru bulamaz. Bu nedenle maddi problem gibi gerekçelerle çocuğun kendi ailesinin yanından alınmaması gerekmektedir⁷⁴.

Kanaatimizce, çocuğun ailesinin maddi durumunun bozulması halinde hakim, çocuğun bu duruma katlanıp kanlanamayacağını uzman bilirkişi vasıtasıyla araştırmalı, çocuğun görüşünün alarak, gerekirse öğretmeninin ya da arkadaşlarının da beyanına başvurmalıdır. Katlanılmazlık halinin saptanmasında, elbette çocuğun üstün yararı gözetilmelidir.

b. Kuruma Yerleştirme

Koruyucu ailenin görevini gereğince yerine getirmemesi, koruyucu aile kararının iptal edilmesi veya koruyucu ailenin, koruyucu aile olmaktan vazgeçmesi, çocuk ile koruyucu aile arasında oluşan uyuşmazlığın bertaraf edilememesi ya da koruyucu ailenin çocuğa gerektiği gibi bakamaması hallerinde, çocuğun kendi ailesinin yanına yerleştirilmesinin uygun olmaması ve çocuğa uygun başka bir koruyucu ailenin de bulunamaması halinde çocuk yaşına ve koruma önleminin

⁷² ÖZMEN, s.297; ÇELİK, s.51; AKYÜZ, 2009, s.140.

⁷³ GÖRGEÇ, s. 120; USTA, s.168; İMAMOĞLU, s.200.

⁷⁴ KARACA, s.104, ÇELİK, s.47.

alınma sebebine uygun bir kuruma yerleştirilir⁷⁵. Çocuğun korunması için kamusal ya da özel bir kuruma yerleştirilmesine, ana babanın talepte bulunması veya ilgililerin durumu mahkemeye ihbar etmesi ile karar verilir⁷⁶. Örneğin, çocuk ana babasının uyarılarına rağmen ahlaki zafiyet yönünden kötü üne sahip kişilerle düşüp kalkıyorsa, ana baba, çocuğun kuruma yerleştirilmesini hakimden talep edebilir.

Kuruma yerleştirilen çocuğun durumunun belirli aralıklar ile kendisine bildirilmesi için hakim, ilaveten denetçi atanması önlemine de başvurur. Denetçi, çocuğun yerleştirilmiş olduğu kurumda, çocuğun yararının ve gelişiminin sağlanıp sağlanmadığını, bu kurumun çocuk için uygun olup olmadığını ve bu konularda zaman içinde herhangi bir değişiklik olup olmadığını, hakim tarafından belirlenecek aralıklarla denetlemek ve hakimi bilgilendirmek ile görevlendirilir⁷⁷.

Kanaatimizce, denetçinin kimliğinin ve kişisel bilgilerinin gizli tutulması gerekir. Adalet Bakanlığı tarafından, denetçilerin listesi her adli yıl başlangıcında belirlenip, hakim tarafından seçilerek atanacak denetçinin adı kodlanabilir. Özellikle saldırgan çocuğun ya da ana babanın rahatsız edici, hatta suç teşkil eden davranışlarına muhatap olan denetçi bu yolla görevini hiç bir baskı altında kalmaksızın yerine getirebilir.

2. Velayetin Kaldırılması

Velayet hukukuna göre çocuğun korunmasındaki önlemlerin en geniş ve ağır velayetin kaldırılmasıdır⁷⁸. TMK. m. 348 hükmünde, çocuğun korunmasına ilişkin diğer önlemlerden sonuç alınamaz ya da bu önlemlerin yetersiz olacağı önceden anlaşılırsa,

⁷⁵ DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s.368; USTA, s. 168; ÇELİK, s.55.

⁷⁶ ÖZMEN, s.293; CEYLAN, 2017, s. 361; AKYÜZ, 2009, s.142; AKINTÜRK / ATEŞ KARAMAN, s.438; ÖZUĞUR, s. 597.

⁷⁷ GÖRGEÇ, s. 129; CANSEL, s.142.

⁷⁸ CEYLAN, 2017, s.361; BULUT, s.13; AKKURT, s. 104; ÖZUĞUR, s. 605; ÖZDEMİR / RUHİ, s.988; ÖZTÜRK, s.31.

hakim belirli durumlarda, velâyetin kaldırılmasına karar verecektir⁷⁹. TMK. m. 348/b. 1'de ve b.2'de sayılan koşullardan birinin gerçekleşmesi yeterlidir.

a. Koşulları

Çocuğun korunmasına ilişkin basit önlemlerin ya da diğer nitelikli önlemlerin yetersiz kalacağına anlaşılması durumunda hakim, aşağıdaki sebeplerin bulunması halinde velayetin kaldırılmasına karar verir⁸⁰.

aa. Ana ve Babanın Deneyimsizliği, Hastalığı, Özürlü Olması, Başka Bir Yerde Bulunması veya Benzeri Sebeple Velayet Görevini Gereği Gibi Yerine Getirememesi

TMK. m. 348/ 1 hükmünde, ana ve babanın deneyimsizliklerinin yanı sıra çocuğa bakamayacak ölçüde sürekli hastalıkları da velayetin kaldırılması sebebi olarak belirtilmiştir⁸¹. Ancak geçici hastalıklar sebebiyle velayetin kaldırılmasına karar verilemez⁸². Ancak felç gibi fiziksel rahatsızlıklar nedeniyle velayetin kaldırılmasına karar verilebilecektir⁸³.

Ana babanın çocuğun bulunduğu yerden başka bir yerde bulunması sebebiyle velayetin kaldırılabilmesi için, diğer koruma önlemlerinin yetersiz kalacağına anlaşılması gerekir⁸⁴. Velayet hakkına sahip anne veya babanın yerleşim yerini değiştirmesi, her zaman velayetin yeniden düzenlenmesini gerektirmez⁸⁵. Ana baba ya da bunlardan birisinin başka ülkeye, özellikle farklı kültüre sahip bir ülkeye

⁷⁹ ÖZMEN, s.95; BİRİNCİ UZUN, s. 145; KAPLAN GÜLER, s.179; ÖZER TAŞKIN, s. 75; ARABACI, s.55; ARAT, 2012, (Erişim tarihi: 22.04.2019).

⁸⁰ GENÇCAN, 2015, s. 392; KARAKAYALI, s. 37; İMAMOĞLU, s.200; AKYÜZ, 2009, s.142; BULUT, s. 13; ÖZUĞUR, s. 605.

⁸¹ ARABACI, s.57; ÖZLÜ, s. 72; AKINTÜRK / ATEŞ KARAMAN, s. 439; BULUT, s. 14; AKKURT, s. 105; YAVUZ, s.81; ÖZTÜRK, s. 35.

⁸² GENÇCAN, 2015, s. 393; USTA, s.169; BİRİNCİ UZUN, s.146; KARAKAYALI, s.42.

⁸³ ÖZLÜ, s. 283.

⁸⁴ DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s.370; GENÇCAN, 2015, s. 393; KARAKAYALI, s.42; ARABACI, s.56; ÖZTÜRK, s.34.

⁸⁵ ÖZTAN, s.472; ARABACI, s.53; GENÇCAN, 2015, s.153; AKYÜZ, 2000, s.285 .

gidiyorsa, hakim tarafından yeni bir koruma önlemine karar verilebilir. Velayet hakkına sahip eş çocuğun sağlığı ve eğitimi açısından uygun olmayan bir yere taşınmışsa veya sürekli yer değiştirdiğinden dolayı çocuğa düzenli bir eğitim ve çevre sağlayamıyorsa, çocuğu akrabalarına bırakıp kendisi başka bir yere gitmişse, bu durumlara örnektir⁸⁶.

Yargıtay, velayet kendisine verilmeyen taraf ile müşterek çocuklar arasında kurulacak kişisel ilişkide, çocukların üstün yararı yanında analık ve babalık duygularının da tatmin edilmesini gözeterek tarafların ayrı şehirlerde yaşamaları halinde, çocukla baba arasında her ayın belirli hafta sonları, aynı şehirlerde yaşamaları halinde ise yarıyıl ve yaz tatillerinde de kişisel ilişki kurulmaması babalık duygularını tatmin etmekten uzak olduğunu isabetle belirtmiştir⁸⁷.

Ana ve babanın, velayet görevini gereği gibi yerine getirememesi sonucunu doğuran sebepler; maddede yer alan, “benzeri sebepler” ibaresinden de anlaşıldığı üzere, sayılanlardan ibaret değildir. Örneğin, ana babanın kısıtlanması, velayet görevinin gereği gibi yerine getirilememesi sonucunu doğurabileceği için velayetin kaldırılması sebebi olarak değerlendirilebilir⁸⁸. Velayet görevinin ana baba tarafından gereği gibi yerine getirilmemesine örnek olarak deneyimsizlik, bilgisizlik, çocuğun aşırı şımartılması, davranışlarına sınır konulmaması veya tam aksine çocuğa karşı sert ve kırıcı davranılması örnek gösterilebilir⁸⁹.

⁸⁶ ARABACI, s.53.

⁸⁷ “Taraflar aynı şehirde yaşamaktadırlar. Velayet kendisine verilmeyen taraf ile müşterek çocuklar arasında kurulacak kişisel ilişkide çocukların üstün yararı yanında analık ve babalık duygularının da tatmin edilmesi gerekmektedir. Davacı-karşı davalı babayla müşterek çocuk Kerem arasında tarafların aynı şehirlerde yaşadıkları dikkate alınmaksızın, aynı veya farklı yerde oturma durumuna göre kişisel ilişki düzenlemesi yapılması doğru olmadığı gibi, tarafların ayrı şehirlerde yaşamaları halinde çocukla baba arasında her ayın belirli hafta sonları, aynı şehirlerde yaşamaları halinde ise yarıyıl ve yaz tatillerinde de kişisel ilişki kurulmaması babalık duygularını tatmin etmekten uzaktır. Ancak, bu yanlışlığın giderilmesi yeniden yargılamayı gerektirmediğinden, hükmün bu yönden düzeltilerek onanmasına karar vermek gerekmiştir” Yargıtay 2.HD., 06.04.2016, 6607 /6990 (Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi, Erişim tarihi: 23.09.2019).

⁸⁸ ŞİMŞEK, s.113; ÖZER TAŞKIN, s.76; KARAKAYALI, s.40; ARABACI, s.57; İMAMOĞLU, s.201; ÖZLÜ, s. 288; ÖZDEMİR / RUHİ, s. 999; ÖZTÜRK, s.42.

⁸⁹ ÖZMEN, s.115; AKYÜZ, 2000, s.284; KARAKAYALI, s.41; ARABACI, s.57; AKYÜZ, 2009, s.143.

Kanaatimizce, "benzeri sebepler" ile aranılan husus, velayet görevinin gereği gibi yerine getirilmemesine yol açan hallerdir. Bu halin takdiri hakime ait olup, hakimin TMK. m. 4 hükmü ile kendisine tanınan takdir hakkını her somut olaya ve koşullara göre takdir etmesi gerekir. Burada da hakim, çocuğu koruyucu ilkelere başvurmalıdır. Örneğin yeni evlat sahibi olan deneyimsiz bir ana baba ile uyuşturucu madde suçundan mahkum olan ana ya da babanın veya her ikisinin durumu aynı değildir.

bb.Ana ve Babanın Çocuğa Yeterli İlgiyi Göstermemesi veya Yükümlülüklerini Ağır Biçimde Savsaklaması

TMK. m. 348/2 hükmünde ana ve babanın çocuğa yeterli ilgiyi göstermediği ya da ona karşı yükümlülüklerini ağır biçimde ihmal ettiği ispatlanırsa hâkim, velayetin kaldırılmasına karar verir⁹⁰. Ana babanın hasta çocuğu doktora götürmemeleri, onların çocuğa yeterli ilgiyi göstermediğine bir örnektir. Yine ana babanın çocuğu tehlikeli ve ağır işlerde çalıştırmaları, ona karşı yükümlülüklerini ağır biçimde savsakladıklarını göstermektedir⁹¹. Ana ve babanın tutuklu ya da gözaltında olması ile savaş esirliği halinde de velayet kaldırılır⁹².

Yeterli ilgiyi göstermeme şartının gerçekleşmesi için, ana ve babanın kusurlu olmaları gerekir. Ayrıca bu ihmali davranışın sürekli olması zorunludur⁹³. Örneğin, ana ve babanın gündüzleri ise giderek çocukları yabancı kişilere bırakmalarının sürekli olması şarttır.⁹⁴ Yargıtay, davacı annenin bakacak durumda olmadığı ve halen yuvada kalan çocukların, babanın da bu konuda bir talebi olmaması dikkate alınarak, velayet haklarının kaldırılarak küçüklere kurum tarafından vasi atanmamış ise, kendilerine vasi tayini için ilgili sulh hukuk mahkemesine ihbarda

⁹⁰ DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s.370; GENÇCAN, 2015, s.395; USTA, s.170; KAPLAN GÜLER, s. 179; ÖZER TAŞKIN, s.75; KARAKAYALI, s.38; AKYÜZ, 2009, s.144; BULUT, s.16; ÖZUĞUR, s. 606; ÖZTÜRK, s.51.

⁹¹ ÖZMEN, s.115.

⁹² GENÇCAN, 2015, s. 399,400; ÖZLÜ, s. 86; AKYÜZ, 2009, s.144.

⁹³ ARAT, 2012, (Erişim tarihi: 22.04.2019).

⁹⁴ AKYÜZ, 2000, s.286.

bulunulmasına dair yerel mahkeme kararını davacı annenin çocuklarına karşı yükümlülüklerini ağır biçimde savsakladığını kabule yeterli görmeyerek, hükmün bozulmasına karar vermiştir⁹⁵.

cc. Ana veya Babanın Yeniden Evlenmesi

TMK. m. 349 hükmüne göre, velâyete sahip ana veya babanın yeniden evlenmesi, velâyetin kaldırılmasını gerektirmediği gibi⁹⁶, çocuğun menfaati gerektirdiğinde velâyet sahibi değiştirilebilir. Ancak çocuğun üstün yararı gerektiriyorsa yeniden evlenen ana ya da babanın velayeti kaldırılır. Bu durumda hakim velayet hakkını diğer eşe verebileceği gibi, durum ve şartlara göre çocuğa vasi de tayin edebilir⁹⁷.

Velayet ölüm ya da boşanma sebebiyle eşlerden yalnız birisinin üzerinde kalırsa, bu eşin sonradan evlenmesi halinde hakimin şartlar gerektiriyorsa velayeti kaldırabileceğini ve bunu da “ hal ve koşullara” bağlayan görüşte⁹⁸ kanaatimizce, isabet bulunmaktadır. Zira, yeniden evlenme sebebiyle, çocuğun yararlarının tehlikeye düşüp düşmediği olgusu üzerinde durulmalıdır.

b. Sonuçları

Velayet hakkı mahkeme kararıyla kaldırılınca, velayet hakkı velayetin kaldırılmasına sebep olan ana ya da babadan veya her ikisinden de kaldırılabilir. Velayet hakkının ana ve babanın her ikisinden de kaldırılması halinde, TMK. m. 348 f. 2 hükmüne göre, çocuğa vasi atanır. Aynı maddenin üçüncü fıkrasına göre,

⁹⁵ Yargıtay 2.HD., 20.12.2018, 3090 /14990 (Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi, Erişim tarihi: 23.09.2019).

⁹⁶ GENÇCAN, 2015, s.151; AKYÜZ, 2009, s.146; AKINTÜRK / ATEŞ KARAMAN, s.440; AKKURT, s.108; ÖZUGUR, s.607; ÖZDEMİR / RUHİ, s.989.

⁹⁷ DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s.371; USTA, s.172; ÖZMEN, s.115; ŞİMŞEK, s. 73; KAPLAN GÜLER, s.180; ÖZER TAŞKIN, s.77; KARAKAYA, s. 48; ÖZTAN, s.471; ÖZLÜ, s.119; AKYÜZ, 2009, s.147; AKKURT, s. 109.

⁹⁸ ÖZMEN, s.503.

velayetin kaldırılması kararında aksi belirtilmedikçe bu karar mevcut çocukların yanı sıra doğacak tüm çocukları da kapsar⁹⁹.

TMK. m. 350 hükmüne göre, ana ve babanın çocuk üzerindeki velayetinin kaldırılması ile onların çocuğun bakım ve eğitim giderlerini karşılama yükümlülükleri sona ermez. Ana ve baba ile çocuğun ödeme gücü yoksa bu giderler devletçe karşılanır¹⁰⁰. Çocuğa yasal temsilci olarak bir vasi atanırsa da, asıl olan küçükler için velayet altında bulunmaktır.¹⁰¹ Ancak velayet ana ve babanın her ikisinden de kaldırılırsa çocuğa bir vasi atanması gerekir. Bu durumda aile mahkemesi hakiminin yapacağı iş, vesayet makamı olan sulh hukuk mahkemesine ihbarda bulunmaktır¹⁰².

Velayetle ilgili kararlar kesin hüküm oluşturmadığı gibi, velayetin kaldırılması kararı da hiçbir şekilde kesinlik teşkil etmez. Bu nitelikli koruma önlemi, ancak çocuğun yararlarının gerektirdiği sürece devam edilir¹⁰³. TMK. m. 351 f. 1 hükmüne göre, durumun değişmesi halinde, çocuğun korunmasına ilişkin önlemlerin yeni koşullara uydurulması gerekir. Velayetin kaldırılmasını gerektiren sebep ortadan kalkmışsa hakim, re'sen ya da ana veya babanın istemi üzerine velâyeti geri verir. Koşulların değişmesi üzerine, mahkemece alınan önlemlerin ağırlaştırılması veya mevcut önlem yerine, daha hafif önlemlerin uygulanması ya da önlemin tamamen kaldırılmasına imkan veren TMK. m. 351 hükmü, " ölçütülük ilkesi"nin bir sonucudur. Hakim kararı dışında, önlemin ortadan kalkması tüm

---

⁹⁹ DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s.371; ÖZMEN, s.116; ÖZER TAŞKIN, s.75; ARABACI, s.60; CEYLAN, 2006, s. 364; AKINTÜRK / ATEŞ KARAMAN, s.441; AKKURT, s. 107; ÖZDEMİR / RUHİ, s.990; AKYÜZ, 2000, s. 288; YAVUZ, s. 147; BAKTIR ÇETİNER, 2000, s.123.

¹⁰⁰ ÖZUĞUR, s. 597; ÖZTÜRK, s.25.

¹⁰¹ CANSEL, s.327; KAPLAN GÜLER, s.171; KARAKAYA, s. 51; İMAMOĞLU, s.201; AKYÜZ, 2009, s.146; BULUT, s.19.

¹⁰² GENÇCAN, 2015, s. 416; AKINTÜRK / ATEŞ KARAMAN, s. 441; BİRİNCİ UZUN, s.146; ARABACI, s.61.

¹⁰³ KARAKAYA, s. 49; ÇELİK, s.66; AKYÜZ, 2009, s.147; AKINTÜRK / ATEŞ KARAMAN, s. 441; BULUT, s.18; ÖZUĞUR, s. 607.

koruma önlemlerinde olduğu gibi, kural olarak çocuğun ergin olması ile mümkündür¹⁰⁴.

IV. SONUÇ

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun m. 346 - 349 hükümlerinde, çocuğun korunmasına dair düzenlemeler yer almaktadır. Velayet hakkının kullanılmasında, çocuğun korunmasına ait belirli ilkeler bulunmaktadır. Çocuğun yararı kavramı, TMK. m. 305 hükmünde, *küçüğün yararı*; m. 346 hükmünde ise, *çocuğun menfaati* olarak ifade edilmektedir. Çocuğun korunması bakımından en önemli kural olan çocuğun üstün yararı ilkesi, çocuğun menfaatinin ve gelişiminin tehlikeye düşmesini engellemeyi amaçlamaktadır.

Çocuğun üstün yararı ilkesi gereğince, koruma önlemine dair davalarda çocuğun idrak çağında olması durumunda görüşünün alınması gerekir. Hakim çocuğun üstün yararı gerektiriyorsa, çocuğun görüşüne itibar etmeyebilir. Çocuğu koruma önlemlerinin , ana babanın hali hazırdaki yeteneklerini tamamlaması, ana babadaki eksikliği dengelemesi gerekir. Hakim çocuğun korunmasında oluşan eksikliği, önlem alınmaksızın başka bir yoldan giderebiliyorsa eksikliğin giderilmesi ilkesini uygulamalıdır. Hakimin hükmettiği koruma önlemleri, ana baba ile çocuk arasındaki ilişkileri bozucu etki oluşturmamalıdır. Tehlikenin sebep olduğu duruma göre velayet olabildiğince az, fakat gerektiği takdirde de çok sınırlandırılmamalıdır. Hakimin müdahalesi için, ana babanın kusuru şart değildir. Ancak koruma önlemlerinin seçiminde ve uygulanmasında ana babanın tutum ve davranışları nazara alınır. Koruma önlemi çocuğun bedeni, fikri ve ahlaki gelişimini etkilememelidir. Çocuğun korunmasında amaç asla velinin cezalandırılması değildir.

¹⁰⁴ “ Tarafların müşterek çocukları T..... ve T..... 1.2.1998 doğumlu olup karar tarihinden sonra, hüküm henüz kesinleşmeden 1.2.2016 tarihinde ergin oldukları, bu suretle ana ve babanın velayetine tabi olmaktan çıktıkları görülmektedir. Bu durumda bu çocuklarla ilgili velayete ilişkin düzenlemenin yasal dayanağı kalmamıştır. O halde mahkemece bu husus gözetilerek bir karar verilmek üzere hükmün bozulması gerekmiştir. Yargıtay 2.HD., 24.05.2016 , 23719 / 10101 (Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi, Erişim tarihi: 23.09.2019); ŞİMŞEK, s. 117; KAPLAN GÜLER, s.180; ÖZUĞUR, s. 610.

Velayet hukukuna göre çocuğun korunmasındaki önlemlerin en ağır velayetin kaldırılmasıdır. TMK. m. 348 hükmünde, çocuğun korunmasına ilişkin diğer önlemlerden sonuç alınmaz ya da bu önlemlerin yetersiz olacağı önceden anlaşılırsa, hakim belirli hâllerde velâyetin kaldırılmasına karar verecektir. TMK. m. 348 b. 1'de ve b.2'de sayılan koşullardan birinin gerçekleşmesi yeterlidir. Velayet hakkı mahkeme kararıyla kaldırılınca, velayet hakkı velayetin kaldırılmasına sebep olan ana ya da babadan veya her ikisinden de kaldırılabilir. Velayet hakkının ana ve babanın her ikisinden de kaldırılması halinde TMK. m. 348/2 hükmüne göre, çocuğa vasi atanır. Aynı maddenin üçüncü fıkrasına göre, velayetin kaldırılması kararında aksi belirtilmedikçe bu karar mevcut çocukların yanı sıra doğacak tüm çocukları da kapsar.

TMK. m. 346 - 349 hükümlerinde yer alan çocuğun korunmasına dair düzenlemeler, çocuğun üstün yararını ilke edinmektedir. Hakimin, konuyla ilgili önüne gelen somut ve özel uyuşmazlığa uygulayacağı normu yorumlaması aşamasında, çocuğun mümkün olduğunca görüşünü alması ve çocuğun üstün yararı ilkesini daima gözetmesi zorunluluktur. Bu nedenle, kanun koyucunun kabul ettiği yasal düzenlemelerin, evrensel hukuk ilkelerine uygun olduğu kanaatindeyiz. Hakim, çocuğu koruyucu önlemlere hükmederken, ulusal ve uluslararası düzenlemeleri çocuğun üstün yararı ilkesi başta olmak üzere, çocuğu koruma ilkelerine uygun karar vermelidir. Kaldı ki, çocuğun korunması konusunda, yasal düzenlemelerin ve yargı kararlarının, tek başlarına sorunu çözmeye yetmeyeceği de bilinen bir gerçektir.

KAYNAKÇA

AKINTÜRK, Turgut / **ATEŞ KARAMAN**, Derya : Aile Hukuku, 12. Bası, Beta, İstanbul 2010.

AKKIŞLA Hasibe Sena : Velayetin Tevdii, Turhan Kitabevi, Ankara 2017.

AKKURT, Sinan Sami, “ Çocuğun Kişiliğinin Korunması Ve Velayetin Belirlenmesinde Çocuğun Menfaati Olgusu”, Prof. Dr. Rona Serozan’a Armağan, Cilt : 1, XII Levha, İstanbul 2010, ss. 91-121.

AKYÜZ, Emine : Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, Ankara 2000.

AKYÜZ, Emine : “Velayet Ve Çocuğun Korunması”, Prof. Dr. Ali Naim İnan’a Armağan, Seçkin Yayınevi, Ankara 2009. ss. 111-157.

ALTUNKAYA, Mehmet : “Çocuğun Mallarının Yönetimi Ve Kullanma Hakkı”, Prof. Dr. Fikret Eren’e Armağan, Yetkin Yayınevi, Ankara 2006. ss. 111-131.

ARABACI, Gülistan : “Boşanmanın Çocuklar Bakımından Sonuçları”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008.

ARAT, Ayşe : “Medeni Kanun’da Velayetin Kaldırılması Tedbiri Ve Bu Tedbirin Uygulanması”, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S.2, Aralık 2012, ss.275-296,(Jurix, Erişim tarihi: 22.04.2019)

BAKTİR ÇETİNER, Selma : “ Velayet Müessesesinin Tarihi Gelişimi Ve Hukuki Niteliği “, Prof. Dr. Şeref Aktaş’a Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi , Özel Sayı, Cilt : 19, İzmir 2017, ss. 25-46.

BAKTİR ÇETİNER, Selma: Velayet Hukuku, Ankara 2000.

BİRİNCİ UZUN, Tuba : “Türk Medeni Kanunu’na Göre Velayetin Kullanılması Ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada Ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velayet Modeli”, Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S.6, Ankara 2016, ss.135-166.

BULUT, Harun : Velayet (Çocukla Kişisel İlişki Kurulması) Ve Nafaka Davaları, Beta, İstanbul 2007.

CANSEL, Erol : “Velayet Hakkı ve Kötüye Kullanılması Sebebiyle Kaldırılması”, Ankara Hukuk Fakültesi Ellinci Yıl Armağanı (1925-1975), C.I, Ankara 1977, ss.137-148.

CEYLAN, Ebru : Türk ve İsviçre Hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçları, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006.

CEYLAN, Ebru : “ Türk Medeni Kanunu'nda Çocuğun Korunmasıyla İlgili Güncel Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi”, Prof. Dr. Şeref Aktaş'a Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi , Özel Sayı, Cilt : 19, , İzmir 2017, ss. 349-375.

ÇELİK, Cemil : “ Çocuğun Bir Aile Yanına Veya Kuruma Yerleştirilmesi “, Prof. Dr. Zahit İmre'ye Armağan, Der Yayınları, İstanbul 2009, ss. 39-73.

DEDE, İsmail : Çocuğun Velayet İlişkisinden Doğan Kişi Varlığı Zararlarının Tazimini, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, İstanbul 2018.

DURAL, Mustafa / ÖĞÜZ, Tufan / GÜMÜŞ, Mustafa Alper : Türk Özel Hukuku Cilt : 3, Aile Hukuku, 14. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2019.

ELÇİN GRASSİNGER, Gülçin : “ Çocuğun Menfaati Gereği Görüşünün Alınmaması Gereken Durumlar “, Prof. Dr. Rona Serozan'a Armağan, Cilt : 1, XII Levha, İstanbul 2010, ss. 823-847.

GENÇCAN, Ömer Uğur : “HMK Sonrasında Velayetin Değiştirilmesi Davalarında Yargıtay Uygulaması”, İzmir Barosu Dergisi, S.1, Y.80, Ocak 2015, ss.143-180.

GENÇCAN, Ömer Uğur : Velayet Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2015.

GÖRGEÇ, Başak : “Türk Medeni Kanunu'nda Velayet Hükümleri Ve Özellikle Çocuğun Korunması”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.

İMAMOĞLU, Hülya Selma : “Çocuğun Kişiliğinin Ana Babaya Karşı Korunması”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C. LIV. S. 2, Ankara 2005, ss. 183 -218.

KAPLAN GÜLER, Beyhan : Boşanmanın Hukuki Sonuçlarında Arabuluculuk, Sümer Kitabevi, İstanbul 2014.

KARACA, Hilal : Türk Hukukunda Velayetin Kapsamı ve Hükümleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, İstanbul 2014.

KARAKAYALI, Gökhan : Velayet Hakkının Kullanımına İlişkin Hukuki Sorunlar ve Özellikle Koruyucu Aile Uygulaması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, İstanbul 2009.

KÖKSAL, Mehmet : “ Çocuğun Menfaati Konusunda Türk Alman ve İsviçre Hukuklarındaki Gelişmeler”, Medeni Kanun’un ve Borçlar Kanunu’nun 90. Yılı Uluslararası Sempozyumu, 1. Cild, Yetkin Yayınları, Ankara 2017.

ÖZDEMİR, Hayrunnisa / **RUHİ**, Ahmet Cemal : Çocuk Hukuku ve Çocuk Hakları, Onikilevha, İstanbul 2016.

ÖZER TAŞKIN, Özden : Velayette Çocuğun Üstün Yararı İlkesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı , Eskişehir 2006.

ÖZLÜ, Hakkı, Türk Medeni Hukukunda Velayetin Kaldırılması, Adil Yayınevi, Ankara 2002.

ÖZMEN, İsmail : Velayet Hukuku Davaları, Adalet Yayınevi, Ankara 2013.

ÖZTAN, Bilge; Aile Hukuku; 5. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2004.

ÖZTÜRK, Mehmet Atif : “Velayetin Kaldırılması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Antalya 2009.

ÖZTÜRKMEN İCAN, Yeşim : Hakimın Takdir Yetkisinin Velayete İlişkin Yargıtay Karar Örnekleri Üzerinde Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Samsun 2015.

ÖZUĞUR, Ali İhsan : Velayet, Vesayet, Soybağı, Evlat Edinme Hukuku, Diğer Eşin Rıza ve Onamına Bağlı İşlemler, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2010.

POLAT, Oğuz / GÜLDOĞAN, Evin : “Uzman Görüşünün Velayetin Saptanmasındaki Önemi”, TBB Dergisi, S.118, Ankara 2015, s.243-254.

SOLAK, Özlem Ezgi : Boşanmanın Çocuklar Bakımından Hukuki Sonuçları, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2014.

ŞİMŞEK, Canan: Türk Hukuku Ve Uluslararası Sözleşmeler Çerçevesinde Boşanmanın Çocuklar Yönünden Hukuki Sonuçları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, İzmir 2012.

USTA, Sevgi : Çocuk Hakları ve Velayet, XII Levha, İstanbul 2012.
Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi.

YAVUZ, Cevdet: Türk Medeni Hukukunda Velayetin Kaldırılması, Adil Yayınevi Ankara 2002.

